

gevaarlijke mist voor onze docentenopleidingen

over het rapport van de Commissie Dijkgraaf en het vervolg daarop

Maarten Tamsma

Wat bezielt iemand om meer dan een jaar na publicatie toch nog woorden te willen wijden aan een advies aan de overheid inzake het kunstonderwijs? Het gaat om “*Onderscheiden, verbinden, vernieuwen – de toekomst van het kunstonderwijs*” (HBO-raad, mei 2010). Via de website van de HBO-Raad is de nota te bekijken/downloaden. 99 pagina’s met bijlagen. Het stuk zelf telt 40 pagina’s.

In juni 2010 heb ik de nota gelezen, als belangstellende en door de wol geverfde outsider, gespind op beleidsadviezen inzake de KunstVakDocentenOpleidingen (KVDO’s in de rest van dit artikel). Ik kwam toen tot de conclusie dat de nota weinig interessants voor de docentenopleidingen bevatte. Er worden voornamelijk open deuren ingetrapt en specifieke eigenheden van deze sector over het hoofd gezien. Dus: “laat maar”.

Echter: gedateerd 4 april 2011, wijdde staatssecretaris Zijlstra, in het kader van een antwoord aan de kamer over de Bachelor/Master-problematiek van onze opleidingen, een dikke alinea aan de beleidsadviezen van de commissie Dijkgraaf.. “... *Hogescholen zullen zich (...) focussen op de conclusies die kunnen/moeten worden getrokken uit de toekomst gerichte analyse van de Commissie Dijkgraaf, de inhoudelijke vertaling daarvan in het sectorplan kunstonderwijs en de uitkomsten van de bestuurlijke en politieke discussie daarover...*”¹

De ogen uitgewreven en de publicatie nog maar eens uit de kast gehaald. Weer gelezen. Met dezelfde conclusie. Er staat ons nog wat te wachten als de staatssecretaris uit deze dunne passages verbetertrajecten wil destilleren voor onze docentenopleidingen.

Om tekstruimte te besparen zal ik naar pagina’s in het advies verwijzen in de vooronderstelling dat de belangstellende lezer die website wil activeren.

Waar gaat het over?

De Commissie Dijkgraaf geeft een aanzet voor een sectorplan voor het kunstonderwijs. Daar horen de docentenopleidingen natuurlijk ook bij. Zoals vaker zijn wij dan een soort ‘*last but not least*’-categorie, eigenlijk weinig anders dan ‘*last and least*’. Je krijgt sterk de indruk dan een eindredacteur ook de educatieve opleidingen af en toe nog even in de tekst gepropt heeft om de schijn van volledigheid hoog te houden.

Vanaf blz. 7 treft de lezer een *Executive Summary*, in normaal Nederlands een *uittreksel voor besturen*. Handzaam voor de snelle lezer, maar weinig houvast gevend aan wie op zoek is naar iets zinnigs over de docentenopleidingen.

Vanaf blz 11 hopen we op meer. Die zoektocht wordt geen vrolijke gebeurtenis.

De docentenopleidingen komen er (zeer) karig van af. Er blijken ‘indringende gesprekken’ te zijn gevoerd met deskundigen (blz 14). Deze lijst (blz 91) bevat ook namen van

---

¹ brief van staatssecretaris Zijlstra aan de voorzitter van de Tweede kamer inzake de Onderwijsbevoegdheid docenten kunstvakken d.d. 4 april 2011, kenmerk 288584

kennishebbenden op het gebied van kunsteducatie; gewaardeerde collega's die zeer wel op de hoogte zijn van de eigenheden van onze opleidingen.

Waar vinden we hun inbreng terug?

Wie wil weten wat de commissie met de nieuwe kunstdocent voorheeft kan eigenlijk volstaan met het lezen van blz 26. Het gaat daar over een 'coach' die interdisciplinaire onderwijsprocessen aanstuurt, oog heeft voor de jeugdcultuur en ook in het buitenschoolse circuit zijn competentie kan inzetten. Evenals de afgestudeerden van de KuO-vakopleidingen moet de docent 'cultureel ondernemer' worden.

Lezenswaardig zijn de statistieken in bijlage 1. Leuke getallen over instroom, gediplomeerden en kansen op de arbeidsmarkt. Maar ja, dat gaat over wat er was en is, niet over de toekomst.

Laat ik me omwille van de omvang van dit artikel beperken tot de dingen die er *niet* in staan.

■ niets over de wetgevende context waar de docentenopleidingen mee te maken hebben. De KVDO's zijn met handen en voeten gebonden aan de eisen die het ministerie aan (HBO-) docentenopleidingen stelt. Dan gaat het steeds om tweedegraads opleidingen waarmee onze ongegradeerde opleidingen over één kam worden geschoren.

Verwijzingen naar gewenste samenwerking met andere HBO-instituten (o.a. blz 11) betreft blijkbaar PaBo-opleidingen, want welke andere (relevante?) HBO-instituten dienen zich aan? Met universiteiten moet ook samengewerkt gaan worden. Niks op tegen, maar de universitaire lerarenopleidingen zijn kopstudies, na een mastertraject in een vak. Niet te vergelijken met onze (reguliere) studieopzet. (blz 39, 40)

Geen spoor van aanbevelingen hoe het contact met universiteiten en HBO-instituten concreet te maken.

De commissie Dijkgraaf doet alsof hun sectorplan kan worden losgezongen van die onderwijsjurisdictie, negeert deze zelfs. Als geopperd overleg een basis zou moeten geven voor generieke eisen die aan de kennisbasis van overdrachtscomponent in het algemeen gesteld moeten worden, had de commissie er goed aan gedaan dat even in één regel te noemen. Nu worden de opleidingen het bos ingestuurd met een non-opdracht.

■ wat moeten de KVDO's met internationale referentiekaders? Waarom nergens een verwijzing naar de eigen-aardigheden van de docentenopleidingen die deze vanzelfsprekende richtlijn voor de vakopleidingen (en een van de rode draden in het rapport) voor de KVDO's minder relevant maakt?

Moeten we stage gaan lopen in Brazilië ???

■ niets over de toelatingsprocedures die voor het hele kunstonderwijs de instroom balloteren op vakkwaliteit. Dat de docentenopleidingen daarbij de beroepscomponent (toch een majeure exponent van de aanstaande missie van de student) niet mogen betrekken blijft buiten beschouwing.

■ niets over het feit dat de docentenopleidingen de afgelopen decennia hun monomane vakgerichtheid van weleer (met wat marginale theorie en stage) hebben ingeruild voor een opleidingstraject waar de vak-component zelden meer dan 50% bevat en de andere helft van de studietijd in theoretische vorming en praktische beroepsvoorbereiding (stages) gaat zitten. Anders dan de KuO-vakopleidingen hebben de docentenopleidingen al lang een omslag gemaakt in de richting van het (docenten)beroep.

Nu vindt de commissie dat er nog wat schepjes 'interdisciplinair' in het curriculum moet (blz 8), maar laat na aan te geven ten koste van wat. Dat moet dan uit de 160 studiepunten die beschikbaar zijn om een bekwame kunstvakdocent op te leiden. Onze laureaten gaan eerder met te weinig vakinhoudelijke diepgang het werkveld in dan te veel. Blijkbaar prioriteit voor

het aansturen van interdisciplinaire processen. Daar was nu juist (mede) onze Master voor bedoeld. Opleidingen waar de vakverdunning zich al tot een kritiek punt manifesteert verworpen in dit scenario tot kunstpabo's.

■ In de kleurrijke variaties van beroepsprofielen in het Kuo treft met aan de ene zijde de autonoom kunstenaar die in de beslotenheid van het atelier met zichzelf en zijn werk bezig is, aan de andere kant de kunstdocent die, als het een beetje meezit, op een school in zeven lesuur op een dag 7 x 30 leerlingen langs zich heen zich gaan en daarmee in 7 x 40 effectieve lesminuten iets zinnigs moet uithalen. 1:10 minuten individuele begeleiding per leerling.

Geen woord over deze gezichtsbepalende eigenheid van het kunstdocentschap.

■ verwijzingen naar de Masteropleidingen zijn hoopgevend, maar botsen tegen de praktijk van de regelgeving. Noch de opleidingen, noch het ministerie zijn van plan die Master-verdieping (met civiel effect) ook voor de KVDO's van toepassing te verklaren. Een dik dossier over deze materie ligt op mijn bureau (en bij de HBO-Raad, het ministerie en de NVAO).

■ In het overzicht van de NVAO-bevindingen rond de accreditaties (blz 85 e.v.) worden de docentenopleidingen niet eens genoemd. Jammer, want de NVAO had bijvoorbeeld kunnen verwijzen naar de ongedeelde/ongegradeerde status van de bevoegdheid die de HBO-Bachelor na 4 jaar studie krijgt. Een merkwaardige discrepantie met alle andere schoolvakken² die daarvoor een (veelal universitaire) Master vereisen.

Of de kunstvakken zijn makkelijker dan andere disciplines (een 4-jarige HBO-Bachelor volstaat, ook voor de VHO-bevoegdheid), of hun opleidingen zijn beter (Ze kunnen in een vierjarige Bachelor-opleiding bekwaamheden genereren waar de andere docentenopleidingen een Master voor nodig hebben)

Voor wat betreft de KVDO's is de nota een verbazend dun stuk. Verbaal schuim, ontgaan van elke poging de specifieke eigen-aardigheden in kaart te brengen, laat staan richting te geven voor een verbetertraject.

Het rapport is daardoor een aanstaande vrijplaats voor beleidschrijvers, die weer nota's kunnen maken, losgezongen van de kwaliteit van de kunstvaklessen in ons onderwijs. Teleurstellend ondermaats..

Maar de staatssecretaris wil hier toch chocola van maken.

Dat stemt argwanend.

En toen?

Dat was dus april 2011. De staatssecretaris had nog niet kennisgenomen van het *sectorplan kunstonderwijs* dat in juli door de HBO-raad is aangeboden.

Een *regieorgaan* was aan het werk gegaan met rapporten van Dijkgraaf (en de commissie Veerman). Gedateerd 7 juli (zie website HBO-Raad) kwam de nota "*focus op toptalent*" uit. De HBO-raad zet zijn ambities voor het kunstonderwijs voor de jaren 2012-2016 uiteen.

Weer zoeken naar de plek van de KVDO's. Helaas met dezelfde conclusie: marginaal.

"*De kunstvandocentenopleidingen worden kwalitatief versterkt...*" (blz 7), Bravo!, maar nergens enige specificering. Op diezelfde pagina een verwijzing naar een "*volwaardig masteraanbod*", maar geen woord over de Bachelor kunsteducatie die diezelfde HBO-Raad als volledig bevoegde het onderwijs instuurt.

Nog wat open deuren: "*.. het belang van de docentenopleidingen vraagt om specifieke aandacht ...*" (blz 11);

---

² behalve lichamelijke opvoeding

“... versterking en profilering bij de kunsteducatie (bijvoorbeeld door het verzorgen van docentenopleidingen) is een belangrijke zaak. Educatie is ook belangrijk voor Bildung in algemene zin...”(blz 15)

“...Het kunstonderwijs kan en moet bijdragen aan het herstellen van de kwaliteit en het aanbod in de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie. In de eerste plaats kan dat door de eigen kunstvakdocentopleidingen scherp onder de loep te nemen. Deze opleidingen zorgen immers voor de professionals die opleiden voor de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie...” (blz 16)

“... De vraag naar kunstvakdocenten zal toenemen als gevolg van de vergrijzing die een grote uitstroom binnen de scholen in het voortgezet onderwijs tot gevolg zal hebben. Urenvermindering, lesuitval en inzet van onbevoegde / onbekwame docenten moet worden tegengegaan om te voorkomen dat er een ‘verloren’ generatie leerlingen ontstaat. De hogescholen zullen de werving en voorlichting intensiveren...”(blz 17)

Op blz 23 “....De kunstvakdocentopleidingen worden versterkt. De kwaliteit van de docenten wordt verhoogd...” om vervolgens te verwijzen naar de Master als opleiding voor de eigen kunstdocenten, i.p.v. de binnenschoolse eerstegraden waarvoor de Master destijds in het leven is geroepen: “... Het beleidsvoornemen van de staatssecretaris van OCW dat in het hbo alle docenten een master of PhD hebben, wordt door het kunstonderwijs waar mogelijk als streven gevolgd. In het kunstonderwijs (maar ook elders) doet zich de situatie voor dat vakdocenten met een beperkte aanstelling, die afkomstig zijn uit de beroepspraktijk, geen master degree of PhD hebben.”

Dan iets over de regionale samenwerking van instituten en landelijke spreiding, met het oog op een goede bediening van de arbeidsmarkt in de regio's.

Nog een onuitgewerkte losse flodder; “...Het profiel van de kunstvakdocentopleidingen wordt nader aangescherpt...”

De HBO-raad wil zichzelf (en de opleidingen) blijkbaar de ruimte geven (en het mandaat nemen) om te bepalen waarvoor opgeleid moet worden.

Je zou verwachten dat dat in samenspraak wordt gedaan met het afnemende werkveld.

Op blz. 29 wordt verwezen naar een overleg met sectorinstituten “... Het kunstonderwijs heeft op 29 juni 2011 een convenant gesloten met de sectorinstituten om het overleg met het werkveld een structurele inbedding te geven. Deze instituten zijn de organiserende partij aan werkveldzijde in de bijeenkomsten van het kunstonderwijs met de beroepspraktijk..”

Op genoemde website van de HBO-raad kan men vervolgens kennismaken van het raamconvenant over de aansluiting kunstonderwijs-werkveld. Het domein docentenopleidingen kunstvakken/-educatie wordt in handen gegeven van *Kunstfactor*, nota bene een instituut voor amateurkunst en (buitenschoolse) kunsteducatie. (!!)

Evenals bij het valideringsproces van de bachelor en Masterprofielen in 2003 en 2004 wordt de binnenschoolse werkveldvertegenwoordiging gewoon weer over het hoofd gezien. Dat valideringsproces werd toen geleid door de *Federatie van Kunstenaarsverenigingen*, de voor deze klus geselecteerde convenantpartner van de HBO-raad. En dan hebben we het over *onderwijsbevoegdheden*. De docentenvakverenigingen werden niet eens uitgenodigd. Zo gaat de HBO-Raad om met de binnenschoolse belangen. (Of het binnenschoolse werkveld wordt niet relevant gevonden.)

“... de beroepspraktijk is zeer gedifferentieerd en is niet zodanig georganiseerd, dat voor ende inrichting van het landelijk overleg direct kan worden aangesloten bij een eenduidige, representatieve en continue werkveldvertegenwoordiging...” (blz 2) VONKC of de VLS bestaan dus blijkbaar niet, of zijn niet representatief genoeg..

Op blz 4 van het convenant lezen we: “de beroepspraktijk is primair verantwoordelijk voor het formuleren van de beroepsvereisten en het opstellen en valideren van beroepsprofielen met

beroepskwalificaties..” Voor de kunstvakdocentenopleidingen wordt dat dus gedelegeerd aan een instituut voor amateurkunst.

Overigens staat er ook: “...*de sectorinstituten kunnen niet worden beschouwd als vertegenwoordiger van de beroepspraktijk..”* Wie dan wèl??

Op opleidingsniveau (dus regionaal) zal voorzien zijn in veldadviesgroepen. De NVAO vereist dat in het kader van het accrediteringsproces. Maar voor een nationale herstructurering die hier aan de orde is gaat het om meer dan een optelsom van de lokale veldadviesgroepen, die bovendien zijn aangezocht door het eigen instituut. De slager keurt zijn eigen vlees.

Tegen de achtergrond van de sabotageactie van de HBO-raad inzake de Bachelor- en Mastervalidering van de KVDO-profielen, lijkt het een gotspe diezelfde raad nu te zien verklaren dat er wèl rekening gehouden gaat worden met de uitkomsten van een valideringsproces. Er ligt nog een oude rekening open.³

De docentenvakverenigingen zijn weer buiten spel gezet. Ik raad ze ook aan hierover niet via de HBO-raad of het ministerie te communiceren. Dat is een frustrerende route van negeren en minachting. De politiek (Tweede Kamer) en inspectie zijn misschien geschiktere gremia waar de belangen van de binnenschoone kunsteducatie op gehoor kunnen rekenen.

Ik concludeer dat de nota ‘*focus op toptalent*’ consequent aansluit op die van de commissie Dijkgraaf: als routebeschrijving voor de toekomstige KVDO’s een mistig en gevaarlijk document.

Het zou plezierig zijn als de vakverenigingen tot diezelfde conclusie kwamen.

augustus 2011

---

³ zie “over Bachelors en Masters” 1 en 2 in resp. *Kunstzone* febr/maart 2007 en juni 2008